

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) - שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

ולמשל מחשבות של יראת שמים, לחשוב מה איתו ומה המצב שלו, מה עם המעשים שלו ומה עם החטאים שלו, מיום עמדו על דעתו מבר מצוה וכי אין לו חטאים, הרי יש ביטול תורה, וישנם רק יחיד סגולה שמבר מצוה כבר היה התמדה בלי ביטול תורה, אבל זה דבר לא מצוי, והם רק יחידים, מיעוטא דמיעוטא.

אם כן יש חטא של ביטול תורה, או תפילה שלא בכוונה, והזכרת שם שמים בלי מורא, וכפי שכתב רבינו יונה באיגרת התשובה (אות ז) על הפסוק "את השם אלוֹקֵיךָ תִירָא" כי כשמוזכרים שם השם צריכים להזכירו באימה וביראה, ואם לא נזהרים בכך זהו חטא.

תשובה על ביטול תורה ויראת שמים

וצריכים לחזור בתשובה על זה, תשובה על ביטול תורה, ותשובה על חסרון יראה. והנה התשובה על ביטול תורה, שיהיה עזיבת החטא מכאן ולהבא, ללמוד לפי כוחו, כל אחד כמה שהוא יכול, בלי ביטול תורה, זה אמנם קשה קצת, אבל זה לא כל כך קשה, מפני שבירי תורה מעניינים ומתוקים מדבש, ויש בהם מתיקות וגם סקרנות, לכן עזיבת החטא של ביטול תורה אינה קשה כל כך.

ואמנם צריכים גם חרטה על לשעבר, ועל זה יש בשערי תשובה לרבינו יונה (א, ז) שביאר מה היא חרטה וכיצד עושים חרטה, וגם זה לא קשה כל כך, חרטה על ביטול תורה, עם עזיבת החטא בזה.

אבל תשובה על יראת שמים אינה דבר פשוט, כי צריכים לפחד, שיהיה פחד! ובשביל זה צריכים ללמוד ספרי מוסר, ואין עצה אחרת, כי התבוננות לבד אינה מספיקה לזה, ורק לאחר שלומדים ספרי מוסר, אז יש להוסיף התבוננות, לחשוב על זה גם כן.

וכך כתב בשערי תשובה (ב, כו) "אכן צריך האדם בשמעו המוסר לעורר נפשו ולשום הדברים על לבו ולחשוב בהם תמיד, ועליהם יוסיף לקח, ומלבו יוציא מילין, ויתבודד בחדרי רוחו, וישב יהפוך יד תוכחתו על נפשו, ולא יסמוך על תוכחת המוכיח לבדה, ותוכחתו לבקרים ולרגעים תהיה, עד אשר תקבל נפשו המוסר ועד אשר תטהר".

והיינו שאחרי שהאדם כבר יודע ושמע דברי תוכחה או שלמד בספרי המוסר, צריך לשוב להפוך יד תוכחתו על נפשו, והיינו להתבונן לעצמו ולהכניס בלבו את התוכחה, את היראה ואת החרטה, וההתבוננות משפיעה, אבל תחילה צריך דבר שמעורר, על ידי שישמע או שילמד ספרי מוסר, וזוהי התשובה על יראה.

ובאמת גם בתפילה אנו אומרים סלח לנו אבינו כי חטאנו, והיינו כגון ביטול תורה, ושאר חטאים שנכשלים בהם, אנו מתוודים ואומרים 'חטאנו', וזהו וידוי עם בקשת סליחה על החטא.

וכן השיבנו לתורתך, זוהי תפילה ובקשה על עזיבת החטא, ומבקשים השיבנו לתורתך - היינו תשובה על תורה, וכן לעבודתך - תשובה על עבודה, כגון תפילה שלא בכוונה, וכן כל מעשי המצוות, שהם עבודת השם, וצריכים לעשותם בהרגשת העבודת.

יראת שמים על ידי 'שוית'י

והדרך ליראת שמים מבואר עוד בשולחן ערוך או"ח בסעיף הראשון "שויתי השם לנגדי תמיד הוא כלל גדול בתורה ובמעלות הצדיקים אשר הולכים לפני האלוקים, כי אין ישיבת האדם ותנועותיו ועסקיו והוא לבדו בביתו כשישבתו ותנועותיו ועסקיו והוא לפני מלך גדול, ולא דיברו והרחבת פיו כרצונו והוא עם אנשי ביתו וקרוביו כדיברו במושב המלך, כל שכן כשישים האדם אל לבו שהמלך הגדול הקב"ה אשר מלוא כל הארץ כבודו עומד עליו ורואה במעשיו וכו' מיד יגיע אליו היראה וההכנעה בפחד השם יתברך ובושתו ממנו תמיד".

והיינו לזכור תמיד שיש מלך שרואה את כל מה שאני עושה, ושומע את כל מה שאני מדבר, וגם יודע את כל מה שאני חושב (חלק זה לא הוזכר בשו"ע) כי הרי הוא יודע מחשבות וכל המחשבות גלויות לפניו! ואם חושבים על זה לעיתים קרובות, זה מביא ליראת שמים, וכמו

יראת שמים אינה סתירה עם שמחה

הנה אנו נמצאים עכשיו אחרי אלול ועשרת ימי תשובה שהם זמנים של יראת שמים, ואחר כך היה סוכות זמן שמחנתנו שיש בו השפעה לשמחה של מצוה, ואם כן גם עכשיו צריכה להיות השפעה של יראת שמים עם שמחה.

אך לכאורה יש כאן סתירה, וכיצד יכולה להיות שמחה יחד עם יראה, הרי היראה היא פחד, וזה לכאורה סתירה לשמחה?

אבל באמת זה לא סתירה, ומקרא מפורש בתהלים (ב, יא) עבדו את השם ביראה וגילו ברעדה, היינו שצריכה להיות יראה ורעדה, אבל יחד עם זה גילה! וגילה היא יותר משמחה, כפי שמוזכרים אשר ברא ששון ושמחה ורק לאחר מכן גילה, ומשמע שזה יותר משמחה, ועל כל פנים מפורש ששייך שמחה יחד עם יראת שמים.

קרבת אלוקים מוסיפה שמחה

והטעם שאין זו סתירה, מצינו גם במסילת ישרים (פרק יט) שהביא מדברי חז"ל, כשאתה מתפלל יהא לבך שמח עליך שאתה מתפלל לפני מלך שאין כמוהו, היינו שבתפילה צריכה להיות שמחה, שמתפללים לפני מלך שאין כמוהו, ומדברים אליו והוא שומע ורוצה לשמוע, והרי תפילה בודאי היא עם יראת שמים, כיון שעומדים לפני מלך, ויש בזה יראה לעמוד לפני המלך, אבל יחד עם זה יש גם שמחה, לבך שמח עליך! כי יראת שמים אינה סתירה עם שמחה.

ורק יראת בשר ודם אינה שמחה, אבל יראת הרוממות יכולה להיות עם שמחה, וכן יראת הרוממות של אדם גדול, כגון כשעומדים ליד החזון איש, מצד אחד יש בזה יראה, יראת הרוממות, אבל זו גם שמחה והרגשה מאד נעימה, שנמצאים ליד החזון איש, וזו יראה עם שמחה. לכן יראת שמים אינה סתירה עם שמחה, והתפילה היא עם יראה, אבל לבך שמח עליך, כי קרבת אלוקים מוסיפה שמחה.

ומסופר על הגאון בעל מחבר ספר 'מנוחה וקדושה' מתלמידי הגר"ח מוואלוז'ין, שפעם אחת בסליחות כשאמר לך השם הצדקה ולנו בושת הפנים, הרגיש בוושה גדולה כל כך עד שהתחיל לבכות, ושמח מאד בזה שהרגיש את הבושה! וכל ימיו היה משתוקק מתי יזכה שוב לזה, ורצה עוד פעם לזכות להרגשת בוושה כזו, אך לא זכה לזה כי אם פעם אחת בימי חייו, והיה אז מאושר מאד, שהרגיש את הבושה, שהיראת שמים והאמונה היו בשלמות עד כדי כך שהתחיל לבכות מזה.

שמחה להתפלל למלך שאין כמוהו

ובמסילת ישרים שם ביאר מה היא תפילה וכמה יש לשמוח בזה, שזוכים לעמוד ולדבר עם המלך, והמלך שומע, ורוצה לשמוע, ומחכה שהאדם יבקש ממנו עוד ועוד.

ואמרו חז"ל (ירושלמי ברכות ט, א, ובמדרש תהלים פ"ד) כי מלך בשר ודם כשמבקשים ממנו בקשה והוא לא עושה אותה, ומבקשים ממנו עוד פעם והוא שוב לא עושה, אם חוזרים ומבקשים עוד פעם, הוא כועס למה מבקשים, הרי רואים שהוא לא רוצה.

אבל הקב"ה אינו כן, אלא להפך כתוב הרחב פיה ואמלאהו (עיין ברכות נ, א) וככל שהאדם יותר מתפלל ומבקש עוד פעם ועוד פעם, מה שהוא יותר מבקש הקב"ה שמח, ורוצה שיבקשו ממנו, לבקש ולבקש! וזוהי השמחה שזוכים להתפלל לפני הקב"ה, שהוא מלך שאין כמוהו, ורוצה שהאדם יבקש ממנו ויחזור ויבקש.

הדרך ליראה ולשמחה על ידי התבוננות

אם כן יש יראת שמים עם שמחה וזו לא סתירה, אך יש לדעת איך מגיעים למדרגה הזו, כיצד אפשר להגיע לזה? הדרך היא על ידי התבוננות, לחשוב ולחשוב! על יראת שמים ועל שמחה, עם התבוננות ומחשבות שייך לקבל יראת שמים וגם שמחה.

שסיים השולחן ערוך שעל ידי זה מיד יגיע אליו היראה וכו', וזוהי יראה עם שמחה, שאני ירא ואני שמח בזה שאני ירא, ואין זו סתירה אלא אדרבה, היראה נותנת שמחה!

אך כאמור לכך צריכים שתהיה איזה קביעות בכל יום בספרי יראה ומוסר, כדי לעורר כל הזמן את היראה ולהוסיף יראה.

התענוג והשמחה בתורה ובמצוות

ובאמת זה לא קשה, שכן ידועים דברי החובות הלבבות (שער הבחינה פ"ה) שכל דבר שנצרך וחיוני לעולם, הרי הוא מצוי בעולם כפי הצורך ולא קשה להשיגו, וכגון אוויר לנשימה, שהגוף זקוק לו כל הזמן, הרי הוא מצוי תמיד בכל זמן ובכל מקום, וכן מים לשתיה הנצרכים מאד לקיום האדם, הרי הם מצויים הרבה במעיינות ובנהרות, ואוכל שנצרך פחות הרי הוא מצוי פחות, אבל גם כן ברוך השם יש מה לאכול, וכל מה שהגוף צריך יש בעולם ולא קשה להשיגו.

וכך גם מה שהנפש צריכה אינו קשה, כגון לימוד התורה, שזה מעניין ומושך, ויש בזה מתיקות, ולא קשה לעסוק בתורה. וכן יראת שמים נותנת הרגשה נעימה מאד, ויש ספרי מוסר שעל ידם אפשר להוסיף יראת שמים, וברוך השם יש את כל מה שנצרך בשביל הנפש.

וכן אהבת הבריות, ואהבת לרעך כמוך, זה נותן שמחה, כי כשיש לאדם משהו שהוא אוהב אותו זה משמח, והוא שמח שיש לו את מה שהוא אוהב. וכבר דיברנו בעבר כי מאחר שאהבת הבריות היא מצות עשה, לכן כך הטבע של כל יהודי שיש אהבת הבריות, וזה משמח שיש לו אהובים, ויש לו את מה שהוא אוהב.

וגם גמילות חסדים, יש טבע של אהבת חסד, שאדם נהנה מעשיית החסד, לעשות מעשים טובים, ולעשות טובות לאנשים, וכיון שנהנה מזה, אין זה קשה אלא לתענוג!

היצר הרע מפריע להתעלות

אך למעשה המציאות היא שבני עלייה הם מועטים, וכדאיאתא בגמרא (סוכה מה, ב) אמר רבי שמעון בן יוחאי ראיתי בני עלייה והם מועטים, אם אלף הם אני ובני מהם, אם מאה הם אני ובני מהם, אם שניים הם אני ובני מהם, ע"כ. ובא לומר בזה (עיין דרשות הוד צבי עמוד כו בשם הגר"י בלאזר) כי אפילו שזה נגד כל העולם, אין מה להתבייש בזה, ולהיות בן עלייה זה חיים טובים ומאושרים!

אבל כאמור במציאות רואים שאין הרבה בני עלייה, והם מועטים, וזהו מפני שיש יצר הרע, והיצר הרע אינו נותן להתעלות, ומפריע לתורה, ומפריע ליראת שמים, ומפריע לחסד.

ואמרו חז"ל (קידושין ל, ב) יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש המיתו שנאמר צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו, ואלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו שנאמר אלוקים לא יעזבונו בידו. והיינו שגם אם אתמול אדם ניצח את היצר הרע, הרי היום היצר הרע מתגבר עליו שוב, ובכל יום היצר הרע מתחזק ומתגבר שוב.

ויש בגמרא שם שני לשונות: יצרו של אדם 'מתגבר' עליו ומתחדש עליו, מתגבר היינו היצר הרע שהיה אתמול, שמתגבר שוב היום, ומתחדש היינו עוד יצר הרע חדש שלא היה אתמול, ולכן אין הרבה בני עלייה, כי היצר הרע מתגבר ומתחדש.

וכדי להתגבר על היצר הרע צריכים סייעתא דשמיא, ובלי סייעתא דשמיא אי אפשר להתגבר עליו, כמו שאמרו שאלמלא הקב"ה עוזרו אינו יכול לו, וכבר הזכרנו בזה מדברי הגר"א (מובא בקול אליהו סוכה) והמסילות ישרם (פרק ב) כי אימתי יש סייעתא דשמיא? בזמן שהאדם התגבר ועשה כל מה שבכוחו, וכבר הגיע למצב שאלמלא הקב"ה עוזרו אינו יכול לו, אז יש סייעתא דשמיא.

לכן אנו מתפללים ומבקשים סייעתא דשמיא, השיבנו! וסלח לנו זה וידוי, יחד עם קביעות לימוד המוסר בכל יום, שזוהי ההשתדלות כפי כוחנו, וכמו שכתב המשנה ברורה בסימן א' כי ספרי המוסר הם התבלין ליצר הרע, וזוהי העצה להתגבר על היצר.

השפעת אברהם אבינו על בני דורו

והנה אמרו חז"ל (אבות ה, ב) עשרה דורות מאדם עד נח להודיע כמה ארך אפיים לפניו שכל הדורות היו מכעיסין ובאין עד שהביא עליהם את

מי המבול, עשרה דורות מנח עד אברהם וכו' שכל הדורות היו מכעיסין ובאין עד שבא אברהם וקיבל עליו שכר כולם.

והיינו שהקב"ה מאריך אף עד עשרה דורות, ואם לאחר עשרה דורות לא חוזרים בתשובה יש עונש רחמנא ליצולן, ובדורו של נח לאחר עשרה דורות שהיו מכעיסין ובאין, הביא עליהם הקב"ה את מי המבול, מפני שנה לא השפיע על בני דורו להחזירם בתשובה, ולכן נקרא המבול על שמו 'מי נח' (ישעיה נד), כי הוא לא החזיר בתשובה את בני דורו, ומפני זה היה מוכרח להיות מבול (ועיין עוד בזה פרשת נח דף ס"ז ע"ב שנה לא התפלל על בני דורו ולכן נקרא המבול מי נח על שמו).

אבל אברהם אבינו, שהיה לאחר עוד עשרה דורות שהיו מכעיסין ובאין, החזיר בתשובה את בני דורו, ובזה הציל אותם מן העונש, כי לאחר עשרה דורות לא מצינו אריכות אפיים, אלא או שחוזרים בתשובה או שיש עונש, ואברהם אבינו השפיע על בני דורו והחזירם בתשובה, אבל נח לא החזיר בתשובה את בני דורו.

ובאותו הזמן היה גם בית מדרשם של שם ועבר, שהיה להם 'בית מדרש' ועסקו בתורה, והם ידעו את התורה ברוח הקודש, וכן אדם הראשון ידע תורה, אבל הם לא השפיעו על הדור, למרות שהיה בית מדרש זה לא השפיע על הדור, ואילו אברהם אבינו השפיע על הדור והחזיר בתשובה, ולכן נטל שכר כולם.

הצלת אברהם אבינו מכבשן האש

וגם נעשה לו נס כשזרקוהו לאור כשדים, והקב"ה הצילו שלא נשרף, ומצינו בזה במדרש (בראשית רבה סג, ב) אברהם לא ניצל מכבשן האש אלא בזכותו של יעקב, משל לאחד שהיה לו דין לפני השלטון ויצא דינו מלפני השלטון לישרף, וצפה אותו השלטון באסטרולוגיאה שלו שהוא עתיד להוליד בת והיא נישאת למלך, אמר כדאי הוא להינצל בזכות בתו שהוא עתיד להוליד והיא נישאת למלך, כך אברהם יצא דינו מלפני נמרוד לישרף וצפה הקב"ה שיעקב עתיד לעמוד ממנו, אמר כדאי הוא להינצל בזכותו של יעקב, הדא הוא דכתיב לכן כה אמר אל בית יעקב אשר פדה את אברהם, יעקב פדה את אברהם, ע"כ.

והיינו שכל הצלת אברהם אבינו מכבשן האש הייתה בזכות יעקב אבינו שעתידי לצאת ממנו, וצריך ביאור וכי אברהם אבינו לא היו לו זכויות להינצל, ומדוע ניצל רק בזכות יעקב?

והביאור בזה, מובא בפירוש 'יפה תואר' על המדרש שם בשם ספר העקידה: "יהא דלא ניצל בזכות עצמו, משום שכן הוא משפטי השם אשר המוסרים נפשם על קידוש השם לא יינצלו, כי טוב השלמות הגדול הזה... ולכן אברהם מצד עצמו הדין היה שיישרף כי זה הטוב האמיתי לפניו, ורק בשביל יעקב שייצא ממנו שהוא שלשלת היחס ומיטתו הייתה שלמה, כדי שלא יבטל, לכן ניצלו".

והיינו כי באמת מי ששרף על קידוש השם, בשבילו זהו הדבר הכי טוב שיכול להיות, בשביל עצמו ובשביל המדרגה שלו, כי הוא זוכה בזה לעולם הבא שאין לשער, אבל לפעמים יש צורך להשאירו בחיים בשביל הדור, וכך גם אברהם אבינו, שאם הוא היה נשרף לא היו לא יצחק ולא יעקב ולא היה כלל ישראל, לכן למרות שאברהם לא היה צריך את הנס בשבילו, אבל הקב"ה הצילו בשביל יעקב שיעמוד ממנו.

וכמו שאמרו במדרש משל למלך שהציל את האדם שיצא דינו לישרף בשביל הבת שעתידיה לצאת ממנו, כי המלך צריך את הבת, כך הקב"ה צריך את כלל ישראל, כי תכלית הבריאה הוא כבוד שמים, וכבוד שמים הוא על ידי כלל ישראל, ובשביל זה צריכים את יעקב. זהו ענין 'בית יעקב אשר פדה את אברהם' שבזכות יעקב ניצל אברהם.

והנה ברוך השם אנו כולנו עוסקים בכבוד שמים, ועוסקים כפי כוחנו בתורה ובתפילה ועושים מעשים טובים בין אדם לחברו, ולפי הנראה אנו עושים כבוד שמים כפי כוחנו כמה שאנו יכולים, אם כן אשרינו מה טוב חלקנו, שאנו עוסקים בכבוד שמים, וזה נותן שמחה, והשמחה נותנת כוח להמשיך הלאה, בעזרת השם נזכה כולנו לעשות מה שאנחנו חייבים ונזכה להרבות כבוד שמים!

מוקדש לזכות ולרפואת
שרה בת שיינדל
בתוך שאר חולי ישראל

לעילוי נשמת
מרת **לאה רוזנבוים** ע"ה
בת רבי **לוי יצחק ז"ל**
נלב"ע כ"ה תשרי - תנצב"ה

לעילוי נשמת האשה החשובה
מרת **גיטה לורבר** ע"ה
בת הר"ר **יצחק שוואב ז"ל**
נלב"ע כ"ח תשרי תשע"ו - תנצב"ה

לעילוי נשמת האשה הצדקנית
מרת **לאה דורוי** ע"ה
ב"ר **יהודה אריה לייב ליפשיץ זצ"ל**
נלב"ע ה' חשוון תשס"ו - תנצב"ה